

הרב גדלי' אבערלאנדער

רב קהילת היכל מנחם מאנסי
מח"ס פדיון הבן כהלכתו; מנהג אבותינו בידינו; בנתיבות התפילה

אשה המדלקת נרות שבת מחוץ לביתה האם הבעל מדליק נביתו נברכה

אולם לענ"ד לא כן עמדי, ואי אפשר לומר אפי' בדעת המהרי"ל דהבעל אינו מברך, שהרי הבעל אינו נפטר בהדלקת הנר של אשתו בבית הכנסת מכיון שאין זה ביתו, ועל כרחך חייב להדליק בביתו, ומכיון שאינו נפטר בהדלקת אשתו ומחויב להדליק בביתו אמאי לא יברך? הלא מחוייבים לברך על כל מצוה שעושה. דבשלמא כשהאשה בביתו ומדלקת בחדר אחד, בודאי אין הבעל יכול לברך אפי' אם הוא מדליק בחדר אחר המיוחד לו, שהרי אשתו הדליקה בשליחותו והוי כאילו הוא בירך כבר, אבל באופן שאשתו לא בירך עבורו והוא מדליק מחמת החיוב המוטל עליו, אמאי לא יברך.

חובת נברא וחובת בית

דהנה יסוד תקנת הדלקת הנר בשבת הוא כלשון שו"ע הרב (שם ס"א): "תיקנו חכמים שיהיה לכל אדם נר דולק בשבת בכל חדר וחדר שהולך שם בשבת משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן. וחייב כל אדם כשאוכל סעודת הלילה לאכלה אצל אור הנר שזה בכלל עונג שבת הוא. ועיקר מצות הדלקת נרות הוא נר זה שאוכל אצלו".

כלומר, חז"ל תיקנו וחייבו חובת הגוף להדליק נר שבת בכל בית בשני מקומות, ומחמת ב' סיבות שונות:

(א) חובת גברא לאכול במקום האור, דלכן חייבו אותו להדליק במקום האכילה כדי שיהי' אור בשעת הסעודה והוא עונג שבת. וזהו חיוב חיובי, כלומר שיש לו חיוב להדליק נר במקום האכילה.

(ב) חובת בית, שלא יהיה מקום

כבוד ידידי הרה"ג הרה"ח ספרא וסייפא ר' יקותיאל זלמן שווארץ שליט"א ראש הכולל דקהל תורת חיים וויזניץ בווייליאמסבורג

הנה ברך לקחתי ואשיבנו על שלקח מזמנו היקר לעבור על מה שכתבתי בגליון יא בענין הלכות והליכות הדלקת נרות שבת קודש, ותשו"ח חן לו.

אולם יש להעיר על מה שהעיר (בגליון ס עמ' ערב) על ביאורי בדברי המג"א (סי' רסג סקט"ו) בשם מהרי"ל, לגבי נשים שמדליקות בבית הכנסת אע"פ שהן אינן אוכלין שם ואפי' אינן משתמשין שם כלום אלא השמש משתמש שם, והדלקת הנשים אינה אלא לפטור חובת גופן - דהא אין זה ביתם, והדגשתי שאדרכה הבעל מדליק בביתו "בברכה", דהא אין האשה מדלקת בביהכ"נ בשליחות הבעל, דהרי אין שום חיוב על הבעל להדליק בביהכ"נ, ורק כשהאשה מדלקת בביתם ובעלה עמה הוי זה כשליחו, כיון דבעצם הי' הבעל חייב להדליק, משא"כ כשהיא מדלקת בביהכ"נ עדיין נשאר חיוב על הבעל (שהוא הבעה"ב) להדליק בביתו בברכה מצד חובת הבית - והוי דומיא דהיכי תמצי דכשהבעל חוץ לביתו ויש לו חדר מיוחד דמדליק שם בברכה, אפי' כשאשתו מדלקת עליו בביתו.

וע"ז כותב מע"כ דזה אינו, ומדייק מלשון שו"ע הרב (סי' רסג סק"א) שכתב "ומ"מ יותר טוב שבליל טבילה ידליק הבעל ויברך", משמע דבאופן שכותב לפני זה שהוא דעת המהרי"ל, הבעל אינו מברך.

האשה היא שליחו של הבעל

והנה הגם שכתבנו לעיל דהדלקת בעה"ב פוטרת את כל בני ביתו, היינו משום דהם נטפלים אליו כיון שאוכלים אצלו, הוי כאילו הוא הדליק בשביל כולם, ולפי"ז הוי צריך הבעל להדליק כיון שהוא הבעה"ב, ומ"מ תיקנו חז"ל שהאשה תדליק כיון שהאשה כבתה נרו של עולם ע"י שהחטיאה את האדם או מטעם מפני שהנשים מצויות בבית ועוסקת בצרכי הבית, אך מ"מ הדרך שנפטר הבעל בהדלקת אשתו היא ע"פ מ"ש בשו"ע הרב דהאשה היא שליחו של הבעל וע"י זה הוי כאילו הוא הדליק ובירך בעצמו, ולכן אפי' אם יש לו בביתו חדר מיוחד ומחויב להדליק שם מצד שלא יכשל, מ"מ אינו מברך, כיון דכבר יצא ע"י שאשתו בירכה. אולם זה אפשר רק אם האשה אין לה חיוב מצד עצמה, דאילו יש לה חיוב מצד עצמה האין נפטר הבעל בהדלקתה, הלא היא צריכה נר בפני-עצמה (כלשון שו"ע הרב בקו"א סק"ה), וא"כ כשהבעל ואשתו בבית שאז החיוב חל על הבעל מצד בעה"ב ולא על האשה שפיר יכולה להדליק בשליחותו, אבל כשהבעל מחוץ לביתו שאז חובת הבית חל על האשה בגלל שעכשיו היא בעה"ב, ואין היא מדלקת מטעם שליחות כיון דמדלקת מצד חיובה, וגם אין הבעל טפל לה כשאר בני-בית שיהא נפטר בהדלקת אשתו.

ולכן כשיש לו חדר מיוחד במקום שהוא עכשיו שפיר מדליק "ומברך" על הנר אפי' שאשתו בירכה בביתו, כיון שאין לו עם הדלקת אשתו כלום.

אולם לפי"ז, כשאין לו חדר מיוחד ואז אין לו חיוב מצד הבית, האין נפטר החובת גברא שלו? ע"ז כתב בשו"ע הרב (ע"פ דברי הר"ן פ"ק דפסחים) דאם האשה מדלקת "משלו" - דהיינו משל הבעל נפטר הבעל מחובת הדלקה.

והביאור בזה, דאפי' כשהאשה יש לה

שמשתמשים בו כליל שבת חשוך ואפל, ויכשל אדם בעץ או באבן ולא יהיה לו שלום בית, דאין זה כבוד שבת. וזהו חיוב שלילי, דהיינו שלא יהי' בית שמשתמשים בו בשבת כלילה חשוך ויכשל בעץ ואבן, ולכן תקנו שבעה"ב ישתדל שבביתו יהי' אור, ואין זה חוב וחיוב הדלקה, אלא חוב שלא יהיה חשוך, ולכן במקום שיש כבר אור (כגון ע"י אור החשמל וכדומה) אפי' שלא הודלק לכבוד שבת אין צריך להדליק עוד. וחיוב זה הוא רק על בעל החדר, ובכל-זאת כיון שזהו מכלל מצות נר שבת הכללית, יוצא בזה גם חובת הגוף של להדליק נר מחמת כבוד שבת.

כמוכן שבאם במקום שאוכל אין לו נר, מחויב להדליק שם מטעם עונג, אבל כשאוכל במקום האור שהוא לא הדליק, שהיה שם אור מקודם (וגם אינו טפל לבעה"ב - כגון שאוכל משלו) דאז לא יצא חובת הגוף, יוצא חיוב זה ע"י שמדליק בחדרו שלא יכשל.

והנה גם חיוב כדי שלא יכשל מחייב ברכה בעת עשיית המצוה, ולכן, אם אינו מדליק במקום האכילה ומדליק רק בחדרו המיוחד מברך ג"כ על הנרות אלו. אולם אם הדליק נר על השולחן אינו חוזר ומברך על נרות אלו, מכיון שכבר יצא חובת הגוף בנרות שעל השולחן, ומחויב להדליק נרות בחדרו רק משום שלא יכשל.

ואם יש נרות על השולחן שהוא אוכל שם ממי שאכל שם מקודם והדליק שם נר, והוא אינו בן בית של הראשון, וגם אין לו חדר מיוחד עבורו, וא"כ אין לו חיוב שלא יכשל מכיון שבעה"ב מדליק שם, או שיש אור בחדרו כגון אור חשמל וכדומה - אז אם יש לו אשה בבית והיא מדלקת משל הבעל, נפטר הבעל ע"י הדלקת אשתו, מכיון שיש לו שייכות להנר של אשתו ונפטר מחובת הגוף ע"י זה. ואם אין לו אשה שמדלקת בביתו משלו, צריך הבעל להשתתף בפרוטה בנרו של הבעה"ב וע"י זה יש לו שייכות להנר שלו ונפטר ע"י זה מחובת הגוף שלו.

מדליק כדי לצאת ידי חובה שיש עליו מחויב לברך בין אם החוב מצד חובת-בית ובין אם החוב הוא מצד חובת-גברא. וא"כ במקום שיש על אדם חובת בית אפי' שכבר נפטר מחובת גברא ע"י הדלקת אחר (כגון ע"י השתתפות בפריטי או מטעם בני ביתו), כיון שעדיין נשאר לו חובת בית מצד חדרו המיוחד מחויב להדליק שם ולברך.

אולם כ"ז כשעדיין לא בירך בעצמו, אבל אם כבר בירך בעצמו אינו יכול לברך עו"פ אפי' שיש לו חיוב הדלקה מצד חובת בית, וא"כ כשהוא בביתו כיון שאשתו הדליקה בשליחותו הוי כאילו הוא בעצמו הדליק וברך ואינו יכול לברך עו"פ כשמדליק בחדרו המיוחד לו.

וכן מי שאשתו הולכת בשבת למקום אחר ומדלקת שם והבעל נשאר בביתו, מחויב הבעל להדליק נרות שבת בביתו בברכה, ולא נפטר בברכת אשתו שהיא במקום אחר אפי' אם היא אוכלת יחד אתו בביתם. או מי שאשתו נמצאת בבית רפואה או בבית הבראה וכדומה ובעלה נשאר בביתו, מחויב הבעל להדליק נר שבת בביתו בברכה.

והטעם, דיון שהאשה לא הדליקה בביתה ועל הבעל עדיין נשאר החיוב להדליק שם מטעם עונג שבת (אם אוכל שם), או מטעם שלא יכשל (כשישן שם), א"כ זה שהאשה הדליקה במקום אחר אין זה מטעם שליחות הבעל כיון שהבעל לא נתחייב להדליק שם וא"א שתדליק בשליחותו, וא"כ לא נפטר הבעל בהדלקת אשתו, וכפי שביארנו לעיל ע"פ ש"י שו"ע הרב, שהבעל לעולם לא נפטר בהדלקת אשתו אלא כשהיא מדלקת בשליחותו, או שהיא מדלקת בשמן או נרות שלו, דאז הוי כהשתתפות בפריטי, וא"כ כאן שהאשה לא הדליקה בביתם א"כ אינה מדלקת בשליחותו וגם לא הדליקה משל הבעל - עדיין נשאר על הבעל חיוב להדליק בביתו

חיוב מצ"ע להדליק, כיון דעכשיו היא בעה"ב וע"כ א"א לה להדליק בשליחות הבעל, מ"מ כשהיא מדלקת בשמן של הבעל שפיר הוי כאילו היא הדליקה בשבילה ובשביל הבעל, והוי כמו השתתפות בפרוטה (באורח) דהוי כאילו הבעה"ב הדליק בשבילו ובשביל האורח. משא"כ בלי השתתפות דהיינו אם האשה אינה מדלקת משל הבעל, אינו נפטר בהדלקתה כיון שהבעל אינו נעשה טפל לאשתו, וגם אינה נעשית כשליחו כיון דיש עכשיו חיוב על האשה מצד עצמה בגלל שהיא עכשיו הבעה"ב. ומשו"ה כשהבעל נמצא בבית עם אשתו נפטר הבעל בהדלקת אשתו אפי' אם היא אינה מדלקת משלו אלא משל אחר, דכיון דאז הבעל נפטר בהדלקת אשתו מטעם שליחות ולא מטעם השתתפות בפריטי - א"צ שיהיה השמן שלו, משא"כ כשהוא מחוץ לביתו שאז נפטר מטעם השתתפות בפריטי צריך שיהיה משלו.

אולם עדיין צ"ב, אמאי כשהבעל מחוץ לביתו ויש לו חדר מיוחד, והאשה הדליקה בביתו משלו, אעפ"כ מחויב הבעל להדליק בחדרו "בברכה". מאי שנא כשהבעל ואשתו בביתם והיא הדליקה, אז אפי' כשיש לבעל חדר מיוחד ומדליק שם אינו מברך.

והביאור בזה, דנהי שהדלקת אשתו פוטרתו מחובת גברא שעליו, מ"מ עדיין נשאר עליו חובת הבית שלא יכשל ולכן מצד חיוב זה מחויב להדליק, אלא שכשהבעל נמצא בבית אז כשמדליקה האשה הוי זה מדין שליחות והוי כאילו הבעל הדליק וברך לכן אסור לו לברך עו"פ. משא"כ כשהוא חוץ לביתו, אפי' שהאשה מדלקת משל הבעל, כיון שנפטר הבעל רק מדין השתתפות בפריטי דהוי כאילו הדליקה גם בשבילו ואין זה כאילו הוא בעצמו הדליק, לכן כשיש לו חדר מיוחד שמחויב להדליק מצד חובת הבית מדליק בברכה. במילים אחרים, דכל מקום שאדם

מטעם חובת בית וחייב להדליק בברכה. וכ"פ גם בספר חובת הדר (הערה כ) 1.

נשים שמדליקות מחוץ לבית אינן פוטרות את בעליהם שנשארים בבית

וא"כ נחזור לנידון שאלתינו לגבי נשים שמדליקות בביהכ"נ אע"פ שהן אינן אוכלות שם ואפי' אינן משתמשות שם כלום אלא השמש משתמש שם, והדלקת הנשים אינה אלא לפטור חובת גופן - דהא אין זה ביתם, א"כ בודאי שהבעל מחויב להדליק בביתו בברכה, דהא אין האשה מדלקת בביהכ"נ בשליחות הבעל, דהרי אין שום חיוב על הבעל להדליק בביהכ"נ שיהיה היא שליחו, ורק כשהאשה מדלקת בביתם ובעלה עמה הרי היא כשליחו, כיון דבעצם הי' הבעל חייב להדליק. משא"כ כשהיא מדלקת בביהכ"נ עדיין נשאר חיוב על הבעל (שהוא הבעה"ב) להדליק בביתו בברכה מצד חובת הבית - והוי דומיא דהיכי תמצאי, כשהבעל חוץ לביתו ויש לו חדר מיוחד דמדליק שם בברכה. ומאי שנא כשאשה בבית רפואה או בבית הבראה ומדלקת שם, והבעל נשאר בביתו עם הילדים דהמנהג שהבעל מדליק בביתו בברכה. וה"ה בנוגע לשאלתינו.

ומה שכתב בשו"ע הרב שם "ומ"מ יותר טוב שבליל טבילה ידליק הבעל ויברך", כוונתו לומר שלא נכון לעשות כפי שנוהגות

הנשים שהן מדליקין בבית הכנסת בברכה דאז יוצא ששניהם (האשה וגם הבעל) מברכין על ההדלקה, אלא נכון הדבר שבליל טבילה רק הבעל ידליק ויברך ולא האשה.

וכל הפלפול שמעכ"ת כותב בדברי המג"א (סקכ"א) שכתב "ומיהו דוקא כשיש לו חדר מיוחד ולא בירך על נר אחר וכמ"ש ס"ו", ועושה מחלוקת בין הדרך החיים להשו"ע הרב אם שייך הדלקה בשתי מקומות עם שתי ברכות - אינו נוגע כ"כ לענייננו שאנו דנין על הדלקת הבעל וברכותיו 2. שזה שייך רק כשהאשה הדליקה בשליחות הבעל דהיינו כשהיא בביתו, אז שייך לדון אם אפשר לבעל להדליק במקום אחר בברכה. אבל בנידון דידן כשהאשה הדליקה בבית הכנסת ולא בביתו של הבעל א"כ הדלקתה אינו נוגע ושייך כלל להבעל, והיא הדליקה רק בשביל חובת הגוף שלה, ואינו בשליחות הבעל, והבעל לא יצא כלל בהדלקת האשה ומחויב להדליק בעצמו בביתו גם מטעם חובת הגוף שלו וגם מטעם חובת הבית שלו בודאי שלכל הדיעות הבעל מחויב להדליק בביתו בברכה, כנלענ"ד ברור ופשוט. לאחר זמן מצאתי שכ"כ גם במגילת ספר (סי' לח אות ז).

ובזה אשים קנצי למלין, ה' יחייהו ויאשרהו, אורך ימים ישביעהו, כנפשו היפה ונפשו או"נ. יום ט"ו טבת תשע"א לפ"ק.

גדלי' אבערלאנדער

1 אולם מה שמוסיף שם: "דאם גם הוא אוכל עמה ומדלקת בבית אכילה אף כשאינם בביתו נראה מדברי השו"ע הרב שפוטרתו ולכן אף כשיש לו חדר מיוחד, א"צ לברך שם", נראה דמירי כשהם אוכלים בבית אחרים משלהם ולא משל הבעה"ב דאז יש לבעל חיוב להדליק על שלחנו מטעם עונג שבת, וכשהאשה מדלקת שם היא זה בשליחותו וא"א לו לברך עו"פ בחדר המיוחד לו. אבל אם אוכלים על שלחן בעה"ב שאז ההדלקה על השלחן אינו מעיקר הדין ואינו בשליחות הבעל, א"כ לא נפטר הבעל להדליק בחדרו המיוחד אפי' בברכה כנלענ"ד, אולם כמובן שאם יש בחדרם המיוחד אור מבחוץ אז אין שום חיוב להדליק שם וכש"כ שאינו מברך.

2 בנוגע לברכת האשה והדלקתה אכן שייך לדון האיק מותרת האשה לברך באופן שהבעל הדליק בביתו בברכה והאשה נפטרה בהדלקתו. וצריכים אנו לדברי שו"ת שם אריה (סי' טו) שמחדש דאם אחד מכוון שלא לצאת בהדלקת אשתו או בהדלקת בעה"ב וכדומה, שפיר יכול להדליק בעצמו בברכה, דהוי כשני בעלי בתים שמוותר להדליק בברכה מטעם תוס' אורה. וכ"פ בשו"ת רב פעלים ח"ב אר"ח סי' נ. א"כ בנדון דידן נמי כשהאשה מדלקת בבית-הכנסת בברכה הרי זה כמי שמכוונת להריא שלא לצאת בהדלקת בעלה ומותרת להדליק בברכה משום חובת גברא שלה.